

РОЗДІЛ V. Наукові пошуки майбутніх соціологів. 1 (8), 2016

12. Klymanska, L. D. (2010), "Types of construction of social problems in the political discourse", *Methodology, theory and practice of sociological analyze of contemporary society*, Issue 16, Pp. 63–66.
13. Klymanska, L. D. (2012), "Framing the language problem in Ukraine: problematization technology", *Methodology, theory and practice of sociological analyze of contemporary society*, Issue 18, Pp. 290–295.
14. Kurtseitov, R. D. (2011), "The study of the native language and teaching it in the education system of the Autonomous Republic of Crimea: state, problems and trends", *Bulletin of Kharkov V. N. Karazin National University. Sociological studies of contemporary society: methodology, theory, methods*, No. 941, Pp. 266–269.
15. "The language situation in Ukraine: between conflict and consensus" (2008), Kyiv : Kuras Institute of political and ethnic studies, NAS of Ukraine, 398 p.
16. Boyko, I. I. (2012), "Discourse strategies of constructing a poverty problem", *Methodology, theory and practice of sociological analyze of contemporary society*, Issue 18, Pp. 319–330.
17. Savoyksa, S. (2013), "Ukrainian national idea in lingvo-communicative context of the consolidation of multi-ethnic society", <http://www.viche.info/journal/3723/>
18. Litovchenko, A., Muradyan, O. (2014), Preconditions for regional divisions in Ukraine and the global implications of the Ukrainian crisis, *Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi*, Istanbul, Pp. 37–113.
19. Belova, L., Alfeyrova, O. (2014), Cultural Diversity and Unification of Cultures: What Humanity Will Choose?, *Methodology, theory and practice of sociological analyze of contemporary society*, Issue 20, Pp. 300–303.
20. Kononov, I. F. (2006), "Donbass and Galicia: interregional cooperation and the change of the spatial characteristics of the Ukrainian society", *Methodology, theory and practice of sociological analyze of contemporary society*, Issue 12, Pp. 276–288.
21. "The unity of the nation – the national idea of Ukraine" (2011), http://www.ya.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1242:2012-04-12-09-11-45&catid=40:2010-08-29-07-09-53&Itemid=128

УДК 316.346.2-055.2

Образ жінки в сучасному українському місті: історична трансформація**Яна Мелешко –***студентка спеціальності**«Соціологія»,**Київський національний**університет імені Тараса**Шевченка, Київ, Україна.**E-mail:**meleshko1996meleshko@gmail.com*

Незважаючи на все більшу емансипацію та фемінізацію українського суспільства, образ жінки в ньому є неоднозначним і суперечливим. Відтак мета статті – охарактеризувати образ жінки на соціальній сцені сучасного українського міста. Оскільки проблема соціальної інклюзії жінки в житті міста з'явилася ледве не з виникненням містобудування, то в статті проаналізовано історичну трансформацію образу жінки в місті, де сповідують християнство як основну релігію. Образ жінки історично змінюється разом зі зміною ролі церкви в соціумі. Разом із секуляризацією церковних догм жінка повертає собі право на володіння своїм тілом і життям. У статті досліджено трансформацію образу тіла, особливо жіночого, в архітектурі міста. У тексті здійснено аналіз впливу значущих історичних подій та культурних течій на формування образу жінки в сучасному українському місті, що, зрештою, дає змогу пояснити чому вона в українському місті постає саме так, а не інакше.

*Received: March, 2016**1st Revision: April, 2016**Assepted: May, 2016***Ключові слова:** body image, соціальна інклюзія, соціальна дискримінація, архітектурна репрезентація тіла.

Meleshko Yana. Image of Woman in Ukrainian Modern City: Historical Transformation. The essay is dedicated to the image of woman at the symbolic space of the modern Ukrainian city. Woman is presented quite controversially within social urban space. Despite of gender equality, which is claimed to be implemented into modern society, woman is still discriminated and alienated from her spiritual essence. Woman is excluded not only from symbolic space, but from process of creation of social space, in term of architecture. This image is viewed as historically determined construct. Thus, transformation of women's image and her place within symbolic urban space

has been viewed in terms of historical context. Basically, the evolution of women is seen as the way from the suppression of women by the institute of religion to her liberation along with secularization of church's dogmas. Eventually, the woman has evolved to the subject from the object. However, woman is still exposed as the one, alienated from her essence. Thus, above mentioned analysis helps to identify women in modern Ukrainian city and to describe her image.

Key words: body image, social exclusion, discrimination, architectural representation of body.

Мелешко Яна. Образ женщины в современном украинском городе: историческая трансформация. Символическое и социальное пространство города заполнено визуальными образами. Образы в этом смысле рассматриваются как набор характеристик социальных групп, которые позиционируются как имманентные. Образ женщины в современном обществе – это продукт исторических социальных трансформаций. Чтоб осмыслить образ женщины, следует проанализировать его историческую трансформацию. Женщина представлялась по-разному в ходе изменения роли церкви в обществе. Она обретает субъектность и контроль над своим телом и сексуальность. Одако субъектность не означает полноценность образа. Женщина также рассматривается как исключенный из архитектурного пространства субъект. Вышеупомянутый анализ дает возможность охарактеризовать образ женщины в современном украинском городе.

Ключевые слова: body image, социальная инклюзия, социальная дискриминация, архитектурная репрезентация тела.

*Місто є соціальною сценою, де жінка може публічно провадити свою боротьбу
(Діана Агрес)*

Постановка наукової проблеми та її значення. Образ сучасної жінки в українському суспільстві досить неоднозначний. Аби схарактеризувати жінку, якою вона постає в сьогодиньньому урбаністичному просторі, потрібно проаналізувати історичну трансформацію її образу. Місце жінки в символічному просторі міста, точніше – відсутність цього місця, стало проблемним ще в середньовічній Європі. Жінку як особистість, або ж просто функціональну одиницю суспільства, апріорно виключено з простору міста. Проте вона боролася за валідацію своєї соціальної ролі на «сцені міста». Сцена як перформативний простір така ж важлива, як глядацька зала. Оскільки, за Гофманом, щоб виконувати певну соціальну роль, потрібні глядачі, аналіз трансформації жінки в місті, буде здійснено виключно в рамках християнського патріархального міста. В умовах такого міста жінці, зрештою, дозволили грати різні ролі. Конфесійність, яка створювала образ жінки протягом багатьох століть, є важливою для розуміння формування образу сучасної жінки. Зміна образу жінки в історичному розрізі такого міста є очевидною.

Мета статті – охарактеризувати образ жінки на соціальній сцені сучасного українського міста та виявити історичну причинність цього образу.

У своїй роботі ми зверталися до досліджень таких науковців, як Р. Мюшабле, Д. Агрес, К. Браун, І. Штефан. Однак, щоб осмислити витоки формування образу жінки, недостатньо здійснити **аналіз останніх досліджень**, тут потрібно звернутися до Біблії, як до колись безапеляційної істини. Апостол Павло переніс тілесну метафорику тіла Христа («Тому що один хліб-тіло одне, нас багато, бо ми всі спільники тіла одного» [1 Кор, 10:17]) на гендерний порядок і розподіл соціальних ролей між дружиною й чоловіком. «Як Христос є головою спільноти, так, за словами Павла, чоловік є у подружжі головою жінки, а вона – його тілом» [2, с. 25]. Біблія спонукала чоловіків берегти своє жіноче уособлення тіла та піклуватися про нього.

Власне релігійний підхід до встановлення образу й ролі жінки є також і відправною точкою у **викладі основного матеріалу та обґрунтування результатів** цього дослідження. Пізніше догмат про піклування та опіку трансформувалася й у Середньовіччі жінка стала абсолютно пригнобленою. «Августин переніс це уявлення на стосунки між духом і тілом, яке належало приборкати, але не зневажити» [2, с. 25]. Така метафора збереглася у період Відродження: тіло з його потребами ігнорували та пригноблювали. Жінка в цей час продовжувала вважатися лише тілом. Тіло потрібно приборкати. Жінка – лише тіло. Отже, її потрібно приборкати. Таке уявлення призвело до узурпації влади чоловіками.

Парадокс полягає в тому, що жінка, яка асоціюється з природою та продовженням роду, була звинувачена в нечестивості, хтивості, порочності. Жінку як носія норми репродуктивності, найімовірніше, можна було назвати фабрикою для народження, а не створінням із сакральною місією. Такий статус жінки з часом лише вкорінювався. У добу Ренесансу не прийнято було вважати, що жінка спроможна духовно розвиватись. «Природність» жінки, як і природність загалом, була інтерпретована як інфантильність. Дух мав підвестися над тілом. Як уже зазначалося, значення біологічних потреб було редуковане. Лише духовно-моральне піднесення обумовлювало благородний статус людини «вінця творіння». Гуманізм ніяк не бажав сприймати жінку як божественне творіння. Жінка не могла вознестися над своїм природним началом сама й своєю спокусливістю та сексуальністю перешкоджала розвитку чоловіків, адже вони не здатні встояти перед жіночим тілом, яке породжує хіть. Знову варто повернутися на Біблійну тілесну метафорику. Жінка – це тіло чоловіка. «Подружні метафори завдячували своєю силою переконання тому факту, що вони долучаються до давньої дихотомії, яка асоціює маскуліність із духом, а фемініність – із тілесністю» [2, с. 26]. Такий розподіл вплинув на порядок знань. Результатом формування порядку знань стали наукова сегментація й професійна наукова сегрегація, яка існує і в сучасності як маскулінізація науки. Однак у період Ренесансу не йшлося про дискримінацію, а натомість лише про виключення жінки із соціального простору.

Відомо, що для виключення чогось потрібні два складники: щось усередині, те що включено, та щось поза ним. Жінки як особистості не існувало в місті, але вона все ж мала змогу бути включеною в існуючий символічний порядок лише як девіантний елемент. «Тільки як відьма чи істеричка жінка могла вирватися із зони репресії, вирватися для того, щоб бути спаленою живцем чи запротореною до психіатричної лікарні» [1, с. 69]. При чому кожен прецедент уключення можна по праву назвати маніфестом маскуліності, адже чоловік вирішував подальшу долю жінки: еретички, відьми, хвойди... До речі, говорячи про останню категорію, починаючи з Ренесансу, такі займають вагому нішу в місті. Перебування їх обмежувалося територіально публічним домом, непристойним кварталом, зубожілим районом. Таких жінок залишали на маргінесах, відмовляючи їм у будь-якій взаємодії, окрім як «професійній інтеракції». Оскільки траплялося, що жінкам такої професії відмовляли навіть у продажі продовольчих товарів, то вони обслуговували клієнтів за їжу. Попри це, робота таких жінок цінувалася чоловіками. Недарма існував цілий ритуал позбавлення хлопчиків цноти повіями, що символізував те, що хлопчик став чоловіком. Із другого ж боку, у той час, коли сексуальність таких жінок (девіантних) цінувалася, сексуальність жінок сімейних засуджувалася, що свідчить про подвійні суспільні стандарти. Сексуальними та здатними до насолоди вважалися лише девіантні жінки. Така амбівалентність була історично обумовлена сексуальним пригніченням XVI–XVII ст. Протягом цього періоду відбувається репресія сексуальності. Фуко у своїй «Історії сексуальності» міркує про зв'язок між владою й задоволенням. Хоча, за Фуко, влада не виключає сексуальність, остання «визначає себе як така, що сама по собі є областю для патологій» [4, с. 112]. Фактично, жіночу здатність приносити задоволення нівелювали, аби продемонструвати, що її вплив на чоловіка є неможливим. Сексуальність констатувалася як негідність, іманентно присуща жінці.

Про виключення жінки з міста можна говорити не лише в контексті ексклюзії із соціального простору міста. Жінка була виключена з просто символічного через апропріацію чоловічого тіла в архітектурі. Відбулося ототожнення пропорцій архітектурних форм із пропорціями чоловічого тіла. Окрім того, архітектором міста також виступав чоловік, уподоблюючи себе Творцеві. Теологічна теорія була вдало застосована в процесі створення міста, де чоловік-архітектор творив по своїй подобі. Парадокс полягає в тому, що значна кількість архітектурних споруд мала округлі форми. Відомо, що м'які плавні лінії асоціюються із жіночим тілом. Відповідно, можна говорити про те, що воно було виключене з архітектурного дискурсу, але не процесу проектування будівель.

«У період між 1700 і 1960 відбувається внутрішня реорганізація сексуальності, що зосередилась в межах 4 окреслених Фуко парадигм» [3, с. 64]. Ідеться про істерізацію жіночого тіла, педагогізацію дитячого сексу, соціалізацію батьківства та апропріацію дітонародження й відповідальності, психіатризацію сексуальних задовольень. Також з'являється третя стаття у структурі суспільного устрою. У цей час відбувається провадження публічної боротьби жінки, про яку йшлося в епіграфі. Три хвили фемінізму стали своєрідним катарсисом. Уся психологічна інфляція, яка накопичувалася

століттями, була спрямована на боротьбу за власну рівність і незалежність. «Остаточний поворот, або принаймні поступ обережної лібералізації, розвинувся у сучасний європейський та каліфорнійський гедонізм» [3, с. 34]. Ця модель характеризується переважною сексуальною автономністю жінок і визнанням прав гомосексуалів. Жіноча сексуальність визволена. Жінці повернули право володіти своїм тілом, однак чи рівносьильне воно утвердженню в просторі міста? Через глобалізаційні та урбанізаційні процеси розглядатиметься міське середовище столиці.

Сучасна українська жінка, тим паче мешканка столиці, не асоціюється із сім'єю, адже з отриманням однакових із чоловіком прав, жінки одержали можливість контролювати не лише своє тіло, а й задавати вектор розвитку себе як особистості. Ідеться про навчання та кар'єру. Більше того, спираючись на демографічну статистику 2016 р. Держкомстату, справедливо стверджувати, що в містах України популярними стають нуклеарні сім'ї без дітей або ж з однією дитиною. Жінки, які проживають у столиці, часто не є корінними жителями. Незважаючи на те, що міграційний приріст населення Києва є від'ємним, «на кожні 1000 осіб припадає 57 прибулих особин» [6], що свідчить що до Києва все ж переїжджають мешканці інших міст України (за даними Головного центру статистики міста Києва станом на січень-серпень 2016). Однак життя в столиці дещо вимогливе. І задля того, щоб комфортно себе почувати в такому середовищі, жінкам пропонують використовувати свою сексуальність дещо специфічно, але знову ж таки на користь чоловіків. Сексуальність позиціонується як інструмент для просторової мобільності. На білбордах та в метро можна натрапити на оголошення про вакансії для жінок для роботи обслуговуючим персоналом або ж танцюристками у так звані клуби розваг для чоловіків. Зазначається, що «кіногороднім надається житло, одяг і взуття». Можна говорити про те, що сексуальність жінок є експлуатована. Відтак образ жінки в місті – це а) образ сексуального об'єкта, б) образ обслуговуючого персоналу. Наразі не йтиметься про феномен скляної стелі, а радше про виділення певної професійної території для жінок. На всіх проспектах сексуальна феміна надає *послуги* різного характеру – від консультування до послуг інтимного характеру для чоловічих клубів. Рідше, але трапляється образ жінки-матері. Відтак жінка віднайшла своє тіло та сексуальність, зберегла свою репродуктивну функцію, але не постала як інтелектуальна істота. У контексті сучасної архітектури міста бачимо споруди чіткої форми стриманих холодних тонів, які асоціюються з мужністю й волею, що є відособленим від жінок. Із ними радше асоціюється просторова територія шопінг-молів. Такий висновок можна зробити, як мінімум, із цільової аудиторії, на яку спрямовані маркетинг, оздоблення й рекламні проспекти.

Отже, ще один образ жінки – споживач. Відтак **підсумовуємо**, що сучасна жінка зображується як сексуальний об'єкт, обслуговуючий персонал та легковажний споживач. Вона знову є відчуженою від самої себе, від свого інтелектуального й духовного начала.

Катарсис перекладається з грецької як «очищення», «оздоровлення». Жінка оновила себе, але суспільство продовжує нав'язувати їй ролі та поведінкові патерни. Для образу української жінки як самостійної та автономної особистості потрібно «оздоровити» українське дещо заангажоване суспільство.

Джерела та література

1. Агрес Д. Архітектура з-поза: Тіло, Стать, Логіка / Д. Агрес // [пер. Леся Кульчинська] // Medusa. – 2014. – С. 25–26.
2. Браун К. Гендер і Знання / К. Браун, І. Штефан ; [пер. Софія Скачко] // Medusa. – 2014. – С. 65–66.
3. Мюшабле Р. Оргазм і Захід / Р. Мюшабле // Tempora. – 2011. – С. 34–64.
4. Фуко М. Історія Сексуальності / М. Фуко // Касталью. – 1996. – Т. 1. – 112 с.
5. Головне управління статистики м. Києва [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=242&lang=12016>

References

1. Agres, D. (2014), "Architecture from outside: Body, Gender, Logic", Transl. L. Kulchynska, Medusa, Pp. 25–26.
2. Brown, K., Stephan, J. (2014), "Gender and Knowledge", Transl. S. Skachko, Medusa, Pp. 65–66.
3. Myushamble, R. (2011), "Orgasm and West", Tempora, Pp. 34–64.
4. Foucault, M. (1996), "History of Sexuality", CASTALLA, Vol. 1, 112 p.
5. Main Department of Statistics, Kyiv (2016), <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=242&lang=12016>